

“Maksā kad izmet”- risinājumi mājsaimniecībām sadzīves atkritumu šķirošanai

Atkritumu mazināšana, izmantojot ekonomiskos stimulus

Aija Vanaga,
Biedrība Baltijas krasti

Eiropas Savienības LIFE programmas integrētais projekts "Atkritumi kā resursi Latvijā – Reģionālās ilgtspējas un aprītes veicināšana, ieviešot atkritumu kā resursu izmantošanas koncepciju"

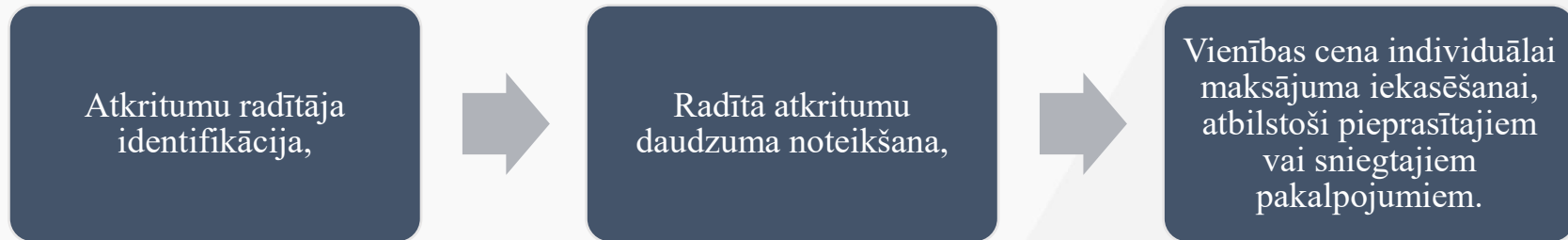

Maksā, kad izmet *Pay as you throw* (turpmāk PAYT)

- **Ekonomisks instruments**, kura pamatā ir princips «piesārņotājs maksā»
- Maksa tiek iekasēta no atkritumu radītājiem, pamatojoties uz **faktiski radīto** atkritumu daudzumu.

Mērķis: samazināt kopējo atkritumu daudzumu un veicināt otrreizējo pārstrādi un resursu reģenerāciju.

Kāpēc tas ir svarīgi: ekonomiskie stimuli veicina uzvedības izmaiņas atkritumu radīšanā un šķirošanā.

Esošās atkritumu apsaimniekošanas sistēmas trūkumi Latvijā

Nešķirotu atkritumu pārsvars: 62% no poligonos noglabātajiem atkritumiem ir nešķiroti sadzīves atkritumi.

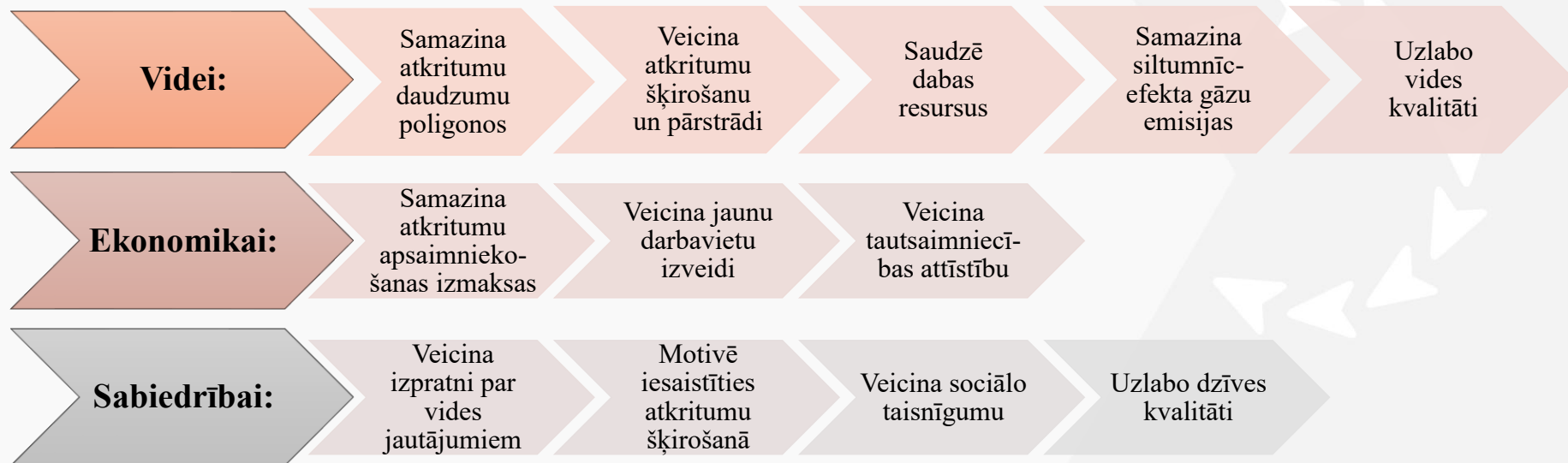
Nepietiekama motivācija šķirot: esošā maksas sistēma nemotivē iedzīvotājus samazināt atkritumu daudzumu un šķirot.

Vienotas sistēmas trūkums: maksāšanas kārtību par atkritumu apsaimniekošanu nosaka katra pašvaldība

Vairākas atkritumu apsaimniekošanas zonas: apgrūtina vienotas un efektīvas atkritumu apsaimniekošanas sistēmas ieviešanu.

Nepietiekama infrastruktūra: ne visās pašvaldībās ir pietiekami attīstīta atkritumu šķirošanas infrastruktūra.

Ieguvumi no *PAYT* sistēmas ieviešanas

Dažādi PAYT sistēmas principi

Maksa tiek noteikta, pamatojoties uz nepārstrādājamo atkritumu daudzumu

Maksa atkarīga
no konteineru
tilpuma

Maksa
nosakāma pēc
nododamu
atkritumu
svara

Maksa atkarīga
no konteineru
**izvešanas
biežuma**

Maksa atkarīga
no cenas par
atkritumu
savākšanas
maisu

Maksa tiek
noteikta
kombinējot
dažādas
sistēmas

Sabiedrība tiek mudināta samazināt atkritumu daudzumu un vairāk nodot pārstrādei vai atkārtotai izmantošanai

PAYT sistēmas STIPRĀS PUSES

- tā nodrošina atkritumu apsaimniekošanas **izmaksu pārredzamību**;
- izmaksu sadale ir **taisnīga** sistēmas lietotājiem;
- tā ir **pieņemama** māj-saimniecībām;
- tā palielina pārstrādājamo materiālu šķirošanu;
- tā veicina mājkompostēšanu;
- tās rezultātā ievērojami samazināts noglabājamo atkritumu daudzums poligonos.

PAYT sistēmas VĀJĀS PUSES

- **palielinātas** sistēmas sākotnējās ieguldījumu un darbības **izmaksas**;
- **atkritumu “tūrisma”** veicināšana, t.i. atkritumu izmešana kaimiņu konteinerā, nelegālās atkritumu izmešanas veicināšana;
- palielināts **NSA daudzums dalīti vāktajos** otrreizējās pārstrādes konteineros.

Dažādu PAYT principu + un -

Pēc svara:

Priekšrocības: Visprecīzāk atspoguļo radīto atkritumu daudzumu, motivē samazināt atkritumus un šķirot.

Trūkumi: Nepieciešama dārgāka infrastruktūra (svāri atkritumu mašīnās vai konteineros), var būt sarežģīti ieviest lauku reģionos.

Piemērs: Jūrmalas un Siguldas pilsēta, citu valstu pieredze

Pēc tilpuma:

Priekšrocības: Vienkārša administrēšana, iedzīvotāji paši izvēlas konteineru izmēru.

Trūkumi: Ne vienmēr precīzi atspoguļo atkritumu daudzumu.

Piemērs: Izplatīta sistēma daudzās Eiropas valstīs

Pēc maisu skaita:

Priekšrocības: Vienkārša ieviešana, piemērota lauku reģioniem.

Trūkumi: Maisu sistēmu ir apgrūtināši nodrošināt daudzīvokļu iemītniekiem. Neprecīzi atspoguļo atkritumu daudzumu.

Piemērs: Dažas pašvaldības Latvijā

Jūrmalas pieredze ar PAYT

- PAYT sistēma tika ieviesta 2018. gadā
- PAYT sistēma, kurā atkritumi tiek svērti ar speciāli aprīkotu autotransportu savākšanas brīdī
- Iedzīvotāji maksā tikai par faktiski radīto atkritumu daudzumu
- Daudzdzīvokļu mājās konteineru svars tiek izdalīts pa dzīvokļiem
- Konteineru izvešanas biežumu nosaka mājas apsaimniekotājs

Izaicinājumi:

Nepieciešamas lielas investīcijas.

Problēmas ar atkritumu "tūrismu"

Nepieciešama pastiprināta kontrole.

Daudzdzīvokļu mājās maksa netiek piemērota atsevišķi katram dzīvoklim

Ieguvumi:

Precīza atkritumu uzskaite.

Lieli papildieguldījumi sistēmas izveidei kopš ieviešanas vairs nav bijuši nepieciešami

Motivē samazināt atkritumu apjomu un šķirot atkritumus.

Veicina izpratni par atkritumu apsaimniekošanu.

Samazina atkritumu daudzumu poligonos.

Veicina atkritumu šķirošanu.

Siguldas pieredze ar PAYT (pilotprojekts L.Paegla ielā)

- Divi hermētiski noslēgti preskonteineri (NSA un BioA)
- Piekļuvi konteineriem nodrošina Siguldas ID karte
- Atkritumi tiek saspiesti un izvesti tiek ar konteineru
- Aprīkots ar sensoru, kas norāda, cik bieži nepieciešams izvest
- Konteineriem ir biezas sienas un siltinājums, aukstā laikā tos apsilda ar elektrību, lai nodrošinātu konteineru funkcionalitāti

Ieguvumi:

Šķiroto atkritumu apjoms pieaudzis par 50%.

Iedzīvotāju rēķini samazinājušies par 50%.

Veicina atkritumu šķirošanu.

Samazina atkritumu daudzumu poligonos.

Samazina iedzīvotāju izdevumus.

Izaicinājumi:

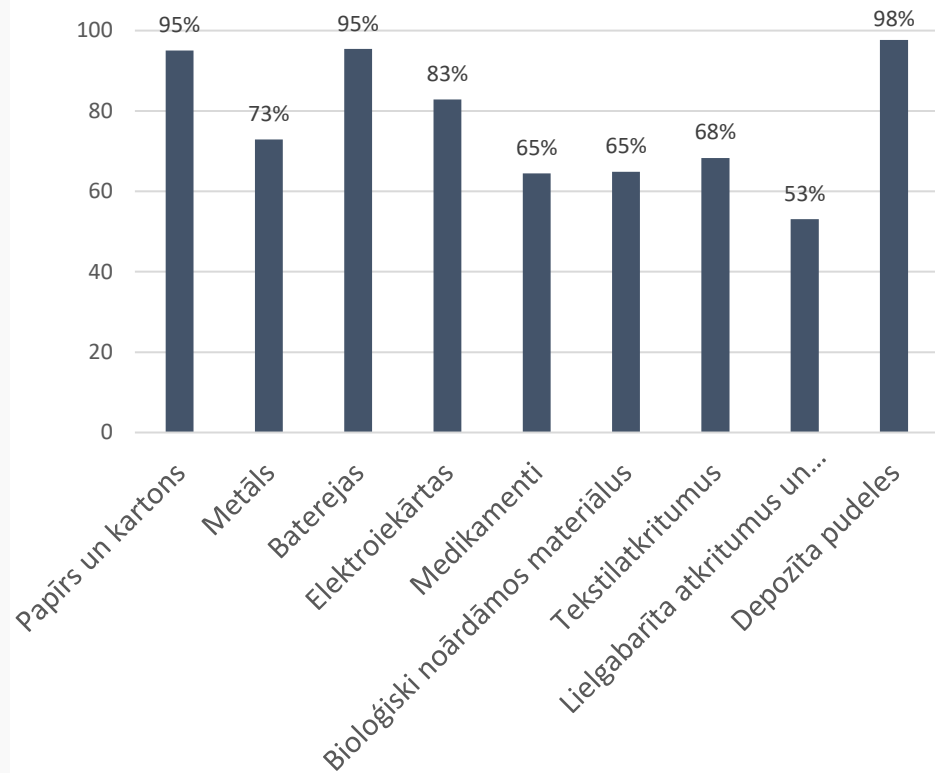
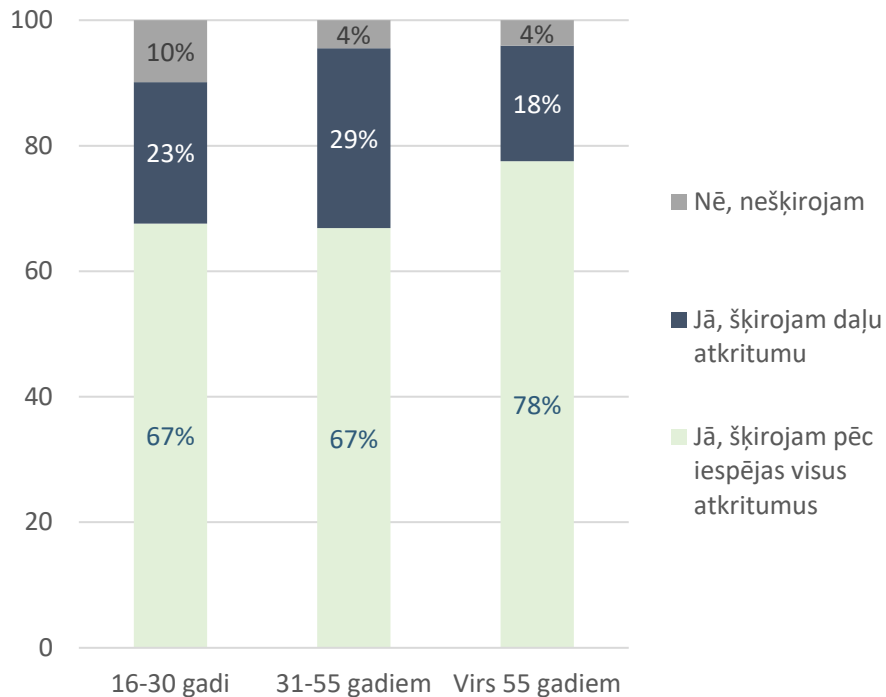
Nepieciešama iedzīvotāju paradumu maiņa.

Bioloģisko atkritumu šķirošanas problēmas.

Sistēmas ieviešanas izmaksas.

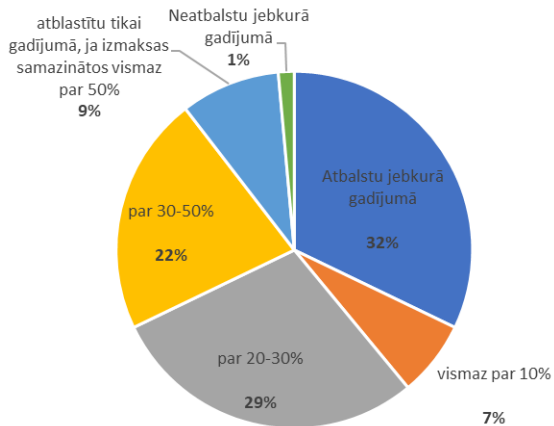
Nepieciešamība palielināt sistēmas lietotāju skaitu.

Iedzīvotāju šķirošanas paradumi

Sabiedrības viedoklis par PAYT ieviešanu

**Nepieciešamais atkritumu
apsaimniekošanas izmaksu samazinājums,
lai atbalstītu PAYT sistēmas ieviešanu**

Galvenais motivators šķirošanai ir rūpes par vidi (83%).

66% respondentu uzskata, ka "maksā par izmesto" samazinās viņu ikmēneša izdevumus.

66% tic, ka "maksā par izmesto" samazinās vides piesārņojumu.

53% vēlas, lai maksa tiktu noteikta pēc atkritumu svara (kg).

73% uzskata, ka "maksā par izmesto" palielinās šķirotu atkritumu apjomu.

Tehniskie risinājumi

Atkritumu mašīnas ar svariem:

- Radiofrekvences identifikācija;
- Kalibrācija;
- Klientu identifikācija;
- IT sistēmas uzturēšana

Maisu sistēma

- Maisu izmaksas

Viedie konteineri:

- Konteineru izbūve;
- Svēršanas sistēma;
- Klientu identifikācija;
- IT sistēmas uzturēšana;
- Konteineru uzturēšana

Papildizmaksas:
Izglītošana;
Uzraudzība

1. Atkritumu mašīnas ar svariem:

- Atkritumu savākšanas mašīnas aprīkotas ar svariem.
- Automātiska konteineru svēršana, to paceļot.
- Precīza atkritumu svara reģistrācija.
- Izmaksu aprēķins pēc svara.

2. Konteineri ar noteiktu tilpumu:

- Izmaksu aprēķins pēc konteineru tilpuma.
- Iedzīvotāji izvēlas konteineru izmēru atbilstoši atkritumu daudzumam.
- Vienkārša un izplatīta metode.

3. Maisu skaits:

- Iedzīvotāji iegādājas speciāli marķētus maisus atkritumiem.
- Izmaksas atkarīgas no maisu skaita.

4. "Viedie" konteineri:

- Konteineri aprīkoti ar sensoriem un elektronisku uzskaites sistēmu.
- Atkritumu daudzuma reģistrācija, izmantojot ID kartes.
- Izmaksu aprēķins pēc atkritumu svara vai tilpuma.

PAYT sistēmas ieviešanas priekšnosacījumi

- **Tiesiskais regulējums**, kas noteiktu PAYT sistēmas ieviešanas obligātumu, ieviešanas priekšnosacījumus un noteiktu, kādi atkritumu veidi ir iekļaujami *PAYT* sistēmā;
- **Patreizējais regulējums** un reģionālo atkritumu apsaimniekošanas plāni **neparedz PAYT ieviešanu** ne reģionālā, ne arī atsevišķas pašvaldības līmenī.
- Nozares pārstāvju **diskusija** (Ministrijas, komersanti, asociācijas, pašvaldības, NVO, u.c.), precīzu datu analīze;
- Savlaicīga *PAYT* sistēmas lietotāju sagatavošana un **informācijas izplatīšana** par sistēmas priekšrocībām.
- Neatkarīgi no PAYT formas, **visa pamatā ir cilvēku iesaiste**.

Paldies!

wastetoresources.kem.gov.lv

LIFEWastetoresources

waste_resources

wastetoresources

waste to resources

wastetoresources

LIFE integrētais projekts "Atkritumi kā resursi Latvijā – Reģionālās ilgtspējas un aprites veicināšana, ieviešot atkritumu kā resursu izmantošanas koncepciju" (LIFE Waste To Resources IP, LIFE20 IPE/LV/000014) tiek īstenots ar Eiropas Savienības LIFE programmas un Valsts digitālās attīstības aģentūras finansiālu atbalstu.

Informācija atspoguļo tikai autoru nostāju un viedokli, un ne vienmēr atspoguļo Eiropas Savienības vai Eiropas Klimata, infrastruktūras un vides izpildāģentūras (CINEA) nostāju un viedokli. Ne Eiropas Savienība, ne finansējuma piešķirējs nav atbildīgi par pausto saturu

LIFE Waste To Resources IP, LIFE20 IPE/LV/000014

Valsts digitālās attīstības aģentūra

Klimata un enerģētikas ministrija

Valsts vides dienests

Būvniecības valsts korekcijas birojs

LASA
Latvijas Atkritumu
saimniecības asociācija

Latvijas
Būvniecības
apvienība

CLEANTECH LATVIA
Future technologies inspired by nature

ZAĻĀ JOSTA
eco baltic vide

cleanr
ZAPŌ

HYROGAS
BALTIJAS KRĀSTI

LATVIJAS
ZAĻAIS PUNKTS
Zaļā brīvība

cēsis

1862
RĪGAS TEHNISKĀ
UNIVERSITĀTE

FEE
Latvia

Nordic Plast
Recycling with passion

Druplat
ECONOVA LATVIA